

IRODALOM

A vizsgálatba bevont tankönyvek

IR/1970/5: Magyar irodalmi olvasókönyv, írták: Dr.Horváth Gedeonné, dr.Kulcsár Adorján, Vörös József, Tankönyvkiadó

IR/1970/6: Magyar irodalmi olvasókönyv, írták: Dr.Horváth Gedeonné, Vörös József, Tankönyvkiadó

IR/1970/7: Magyar irodalmi olvasókönyv, írták: Aszódi Iászlóné, Dr. Horváth Gedeonné, Megyer Szabolcs, Tankönyvkiadó

IR/1970/8: Magyar irodalmi olvasókönyv, írták: Dr.Horváth Gedeonné, Vörös József, Tankönyvkiadó

IR/1980/5: Irodalom 5., írták: Kalocsai Józsefné, Kiss Gáborné, Szabóné Tóvári Éva, Tankönyvkiadó

IR/1980/6: Irodalom 6., írták: Goda Imre, Horváth Zsuzsa, M. Boda Edit, Tankönyvkiadó

IR/1980/7: Irodalom 7., írták: Goda Imre, M. Boda Edit, Tankönyvkiadó

IR/1980/8: Irodalom 8., írta: Dobcsányi Ferenc, Tankönyvkiadó

IR/1990/5: Irodalom tankönyv 10-11 éveseknek, írta: Cserhalmi Zsuzsa, Korona Kiadó

IR/1990/6: Irodalom tankönyv 11.12 éveseknek, írta: Cserhalmi Zsuzsa, Korona Kiadó

IR/1990/7: Irodalom 12-13 éveseknek, írta: Tarján Tamás, Korona Kiadó

IR/1990/8: Irodalom 13-14 éveseknek, írta: Tarján Tamás, Korona Kiadó

IR/2000/5: Világjáró, 5. osztályos irodalomtankönyv, írták: Dr.Széplaki György, Vilcsek Béla, Dinasztia Kiadó

IR/2000/6 Világjáró, 6. osztályos irodalomtankönyv, írták: Dr.Széplaki György, Vilcsek Béla, Dinasztia Kiadó

IR/2000/7 Világjáró, 7. osztályos irodalomtankönyv, írták: Dr.Széplaki György, Vilcsek Béla, Dinasztia Kiadó

IR/2000/8 Világjáró, 8. osztályos irodalomtankönyv, írták: Dr.Széplaki György, Vilcsek Béla, Dinasztia Kiadó

Az IR/1990/5-8. sorozatot azért választottam, mert a 90-es évek tankönyvfejlesztései közül egy egyetemi kutatócsoporthoz kapcsoló sorozat volt, de nem lett sikeres.

Az IR/2000/5-8. sorozatot azért választottam, mert bár megírása a 90-es évek végére tehető, egy olyan sorozat a jelenlegi általános iskolai tankönyvcsomagok között, melyben a kérdések és feladatok rendszere átgondolt, sokszor algoritmikus, az önálló tanulást is segíti.

A tematikai változások bemutatása

Irodalom	Témakörök száma	Azonos témakörök száma*	Új témakörök száma	Kihagyott témakörök száma
IR/1970/5	3	-	-	-
IR/1980/5	3	3	0	0
IR/1990/5	10	3**	7	0
IR/2000/5	5	3***	3	0
IR/1970/6	3	-	-	-
IR/1980/6	4	1	3	2
IR/1990/6	10	1+2 részben	7	0
IR/2000/6	5	1+1 részben	3	1
IR/1970/7	4	-	-	-
IR/1980/7	3	2 részben****	2	2
IR/1990/7	13	3 (4-re bomlott)	9	1
IR/2000/7	3	0	3	4
IR/1970/8	5	-	-	-
IR/1980/8	5	2	3	3
IR/1990/8	11	1	10	4
IR/2000/8	3	0	3	5

Irodalom	Leckék száma	Azonos leckék száma	Új leckék száma	Kihagyott leckék száma
IR/1970/5	94	-	-	-
IR/1980/5	86	24	62	54*****
IR/1990/5	80	21	59	56*****
IR/2000/5	51	16	45	54*****
IR/1970/6	72	-	-	-
IR/1980/6	48	8	40	50*****
IR/1990/6	97	33	64	54*****
IR/2000/6	36	16	20	54*****
IR/1970/7	66	-	-	-
IR/1980/7	71	12	59	54
IR/1990/7	116	11	105	55
IR/2000/7	53	7	46	59
IR/1970/8	62	-	-	-
IR/1980/8	51	8	43	54
IR/1990/8	138	18	120	44
IR/2000/8	44	3	41	59

(A mellékletben megtalálható a tankönyvek tartalomjegyzéke)

* Ha a témakörök címei nem egyeznek, de tartalmuk nagy átfedéssel igen, akkor azt azonos témakörnek veszem.
** Negyedik témában A Pál utcai fiúk c. regény mindkettőben megjelenik, más azonosság nincs, ezért nem szerepeltettem azonos témaként.
*** A János vitéz a mese c. témakörbe teszik a szerzők, ezért jelenik meg a 6. téma csak 5-ben.
**** 1. témakör fedi le a 70-es évek könyvének két fejezetét.
***** A János vitéz 35 leckével szerepel a 70-es évek tankönyvében, ez a későbbi könyvekben eltérő számmal jelenik meg, ezért nem egyeznek a számok.
***** A 70-es évek könyvében a Toldi 16 leckében szerepel, ez a 80-as évek könyvében csak 2 leckében szerepel, jöhetnek minden ének után vannak feladatsorok.
***** A Toldi 24 leckében, az Egri csillagok 8 leckében szerepel, ezért az eltérés.
***** A Toldi 14 leckében szerepel.

A rendszerváltás előtt az irodalomtanítás, és így az irodalom tankönyvek is, ideológiai funkciókat is tartalmaztak, amelyek mindenképp előtt bizonyos (jellemzően a Szovjetunióhoz kötődő) témáknak, illetve szerzőknek a preferálásban nyilvánultak meg. Ezek a témák azonban már a nyolcvanas években is kopni kezdtek, a rendszerváltás után pedig határozottan eltűntek a tankönyvekből. A kilencvenes évektől az irodalom közéletpótló szerepe is megszűnt, így már se a tankönyvszerzőket se a tanárokat nem korlátozták a korábbi ideológiai megkötések. Ennek a „felszabadulásnak” volt ékes bizonyítéka az, hogy a nyolcvanas évek végétől a magyar nyelv és irodalom tantárgyban jelentek meg először az alternatív tankönyvek, sőt a kilencvenes években óriási konjunktúrája volt a különböző irodalom és nyelvtan tankönyvek kiadásának.

A tankönyvek témaköreinek változását az ideológiai szempont mellett a tudományos életben zajló elméleti viták is befolyásolták. Ez leglátványosabban abban nyilvánult meg, hogy jól kitapinthatóak **az irodalomtörténeti és irodalomelméleti viták eredményeként a befogadás esztétikák hatása és megjelenésének aránya a tankönyvekben.** Ami az életkori sajátosságokat illeti, megemlíthető, hogy módosult az irodalom fogalma és a hangsúlyosabban jelent meg a világirodalom, e tény azonban a 90-es évek ELTE-s sorozat tankönyveiben egyértelműen az életkori sajátosságok figyelmen kívül hagyása irányába hatott. Az 5-6. évfolyamra jellemző moduláris elrendezés még igyekszik az életkori sajátosságokat, illetve a tanulók sajátos érdeklődését figyelembe venni, a 7-8. évfolyam tananyagában azonban észlelhető egyfajta bizonytalanság. A Világjáró sorozat műnemekre építő elrendezése megoldást próbál adni erre a dilemmára, ez a művek kiválasztásában is megmutatkozik, hiszen a sorozat megpróbálkozik a kevesebb mű (kevesebb lecke) hatékonyabb és tevékenykedtetésre, a kreativitásra jobban építő értelmezésével, illetve törekszik arra, hogy a gyerekek is érintettek érezzék magukat az irodalmi művekkel való találkozásuk során.

Ami a témakörök struktúráját illeti, megállapítható, hogy a tankönyvek híján vannak a mértéktartó arányosságnak, a témakörök – hacsak nem irodalomtörténeti, vagy irodalomelméleti szempontúak – inkohereensek, terjedelmük és a meghatározott kánon is esetlegesnek tűnik. Kevésbé jellemző ez a 90-es és a 2000-es évek sorozatára, mert ott egyikben a történet, a másikban az elmélet a fő szervező elv. Azonban a szerzők és a kiválasztott művek sok esetben itt is esetlegesek. A sorozatok egészét tekintve a négy éves anyagban semmilyen fejlődési ív, egymásra épülés nem vehető ki. Ezen anomáliák mögött azonban általános probléma húzódik meg. **Nincs végiggondolva, hogy az általános iskolák felső tagozatában mit és**

hogyan kellene irodalomból tanítani. Vagy a régi hagyományt követik a szerzők, vagy megpróbálnak új utakat keresni, de minden megoldásnál érződik a bizonytalanság.

Témakörökön belüli változások vizsgálatával nyert adatokból jól látszik, hogy az azonos témakörök száma kevés a tankönyvekben. Ha az azonos leckéket tekintjük, megállapítható, hogy alig van azonosság, kivéve természetesen a magyar irodalmi kánon alapvető pilléreit, azaz az évtizedek óta azonos kötelező olvasmányokat. Az ugyanazon költők esetében is a kiválasztott versek változnak, illetve a hangsúlyok eltolódnak. Tehát **a 70-es évek tankönyveinek anyaga gyakorlatilag 90%-ban lecserélődött. Ez valójában természetes és jó folyamatnak is tekinthető, hiszen ez az ideológiai béklyóktól való megszabadulást is jelenti.**

Fontos annak tudatosítása, hogy az alkalmazható tudás átadása irodalomból a szövegértési és szövegalkotási képesség fejlesztésében nyilvánulhat meg leginkább, ezt azonban a kérdések, és feladatok elemzésekor lehet nyomon követni. A többi tankönyvben is kevés az azonos lecke, ez viszont arra figyelmeztet, hogy az irodalomtanítás eredményessége nem a művek, leckék azonosságában vagy különbözőségében érhető tetten, illetve nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a folyamatot sem, amelyben maga az irodalmi kánon is folyton változik.

Az irodalom tanításánál az életszerűség nem feltétlenül azt jelenti, hogy a gyakorlati élet problémái vagy a tanulók életvilága az anyagban megjelenhet – azért erre is lehet jó példákat találni, de nem a vizsgált tankönyvsorozatokban -, sokkal inkább **a tanulók érintettségének kialakítását jelenti, hogy a tanulók képessé váljanak az elsajátított stratégiákon keresztül a művekhez közeledni, hogy a megértés folyamata és tevékenysége örömet és élvezetet is jelentsen számukra.** Fontos annak tudatosítása, hogy az alkalmazható tudás átadása irodalomból a szövegértési és szövegalkotási képesség fejlesztésében nyilvánulhat meg leginkább.

A tanulhatóság szerinti összehasonlítás

TANULHATÓSÁG	Tájékoztató app.	Motiváció	Önálló tan. lehetősége
IR/1970/5	2	1	2
IR/1980/5	2	4	3
IR/1990/5	3	4	4
IR/2000/5	3	3	4

TANULHATÓSÁG	Tanulói aktivitás	Design	Szövegezés
IR/1970/5	2	2	2**/4
IR/1980/5	4	3	4
IR/1990/5	4	4	5
IR/2000/5	4	3*/4	5

* Ez az illusztrációkra vonatkozik, a fényképek ábrák alapján 4 lenne az érték.

** Ez a szövegezés szemléletességére vonatkozik, az érthetősége jó.

Megjegyzés: az elemzés tárgya: a tankönyv egésze.

1: elégtelen, 2: gyenge, 3: átlagos, 4: jó, 5: kiváló

Azért az ötödikes tankönyvet választottam, mert a felső tagozatba lépés egy olyan határ, ahol meg kell valósulnia az alsós évfolyamokon tanultak szintézisének, és el

kell kezdeni megalapozni az olvasástanításon túl az irodalmi szövegek értelmező és elemző megismerését.

A tankönyvek makrostruktúrája (tartalomjegyzék, előszó, címek, képaláírások, kislexikon stb.) az elmúlt évtizedek során lényegében nem változott. A tartalomjegyzékek áttekinthetők, informatívak. Az előszó csak a legutóbbi évek tankönyveiben szerepel, ott viszont jól tölti be funkcióját, hiszen kedvet kíván ébreszteni az olvasásához, tanuláshoz.

Tájékoztató apparátus				
Irodalom	IR/1970/5	IR/1980/5.	IR/1990/5	IR/2000/5
Tartalomjegyzék	A végén helyezkedik el, a szerkezete áttekinthető, szemelvény-gyűjteménnyel kiegészített.	A végén helyezkedik el, a szerkezete áttekinthető, szemelvény-gyűjteménnyel kiegészített, illetve írói arcképcsarnok.	Elején van a tartalomjegyzék. Áttekinthető, sokkal több részre tagolja a tananyagot, mint az előző két tankönyv, a végén javasolt olvasmánylistával, illetve kitékintéssel a tánc és drámára és a könyvtári ismeretekre.	A végén van, jól áttekinthető, írói arcképek és fogalomtár a végén.
Előszó	Nincs.	Van, a diákoknak szól. A könyvet bemutatja, és kedvet próbál ébreszteni az irodalomhoz.	Nincs.	Van, diákoknak szól, bemutatja a tankönyvet, s kedvet próbál ébreszteni a könyvekhez és az irodalomhoz. Néhány szóban kitér az irodalom és a befogadás mibenlétére.
Regiszterek, szómagyarázatok	Művek kevésbé ismert kifejezéseit jegyzetekben magyarázza.	Irodalmi arcképcsarnok. Művek kevésbé ismert kifejezéseit jegyzetekben magyarázza.	Nincs.	Írói arcképek, fogalomtár. Itt-ott „Kitékintő” címmel ajánlott olvasmány- és szakirodalom jegyzéket ad meg. Szómagyarázat nincs.

Címek	A mű- témakör és fejezetcímek jól elkülönítettek, betűnagysággal különbözteti meg szerkezeti helyüket, illetve típusukat, de az irodalomelmélet hez kötődő fejezetcímek nem jelennek meg a tartalomjegyzékben. A témakör címeiket általában idézetek vagy műcímek adják.	A mű- témakör és fejezetcímek jól elkülönítettek, betűnagysággal különbözteti meg szerkezeti helyüket, illetve típusukat. A címek megjelennek a tartalomjegyzékben is. A témakör címeiket általában idézetek vagy műcímek adják.	A témakör címeiket általában idézetek vagy műcímek adják. Jól elválasztott, külön oldalon szerepelnek. A belső címrendszer tagolása követhető.	Jól elkülönítik a címeiket a témaköröket és leckéket, betűmérettel és vastagítással emeli ki a tankönyv.
Képaláírások	Az illusztrációk alatt nincsenek aláírások.	A fotók alatt a kép tárgya olvasható, értelmező szöveg nincs.	A fotók alatt a kép tárgya olvasható, értelmező szöveg nincs.	Az illusztrációk alatt nincsen szöveg, a fotóknál és a reprodukcióknál a cím szerepel.

Motiváció

IR/1970/5: Nem tudja felkelteni az érdeklődést, nem motiváló, a diákot, mint kívülállót kezeli, nem teszi az irodalom értésében, átélésében érintetté, inkább csak elmondja a megtanulandó ismereteket. IR/1980/5: Próbál közeledni a korosztály érdeklődéséhez, próbál tevékenységeken és gyakorlatokon keresztül közeledni a művekhez, olyan példákat keres, amelyek közelebb vannak a diákok személyes életéhez, érdeklődéséhez. A feladatok tevékenységeket is előírnak, így a könyv megkísérli, hogy motiválja a diákokat. A feladatcsoportokban mindig szerepel egy rövid rész, amelyik a társművészetekre tekint, s valamilyen, ezzel kapcsolatos tevékenységet kér a diákoktól, ezek általában kreatív feladatok. IR/1990/5: Kis érdekességekkel, színes információkkal próbálja felkelteni az érdeklődést egy-egy témakör iránt, egyértelműen megszólítja a diákokat, partnerként kezeli őket, bevonja őket az értelmezés folyamatába. Rengeteg a kérdés és a feladat. Ezek lépésről lépésre visznek egyre közelebb a mű megértéséhez. A magyarázó szövegek általában nem hosszúak. Összességében igyekszik az érdeklődést felkelteni és motiválni a gyerekeket. Figyelembe veszi a korosztályi sajátosságokat, fejlődéslélektani szempontokat. IR/2000/5: Nagyon sok a feladat, az ismeretanyag is gyakran külön szöveggként, hanem a feladatokba ágyazva szerepel, ez motivációs szempontból nagyon kedvező. A könyv sokszínűsége is az érdeklődés felkeltését szolgálja. A sok feladaton keresztül megvalósuló műértelmezés részesévé teszi a gyerekeket a befogadás folyamatának. Az életkori sajátosság figyelembe vétele tekintetében nem egységes, hol túlzottan igyekszik megfelelni a korosztálynak, hol pedig nem veszi figyelembe ezt a szempontot.

3. Önálló tanulás lehetősége				
Irodalom	IR/1970/5.	IR/1980/5.	IR/1990/5.	IR/2000/5.
Kiegészítő információk megkülönböztetése	Kisebb betűmérettel elkülönít egyes kiegészítő anyagrészeket.	Kisebb betűmérettel elkülönít egyes kiegészítő, magyarázó anyagrészeket.	Nincs.	Kitekintő-ben kisebb betűmérettel ajánlott olvasmánylistát ad.
Házi feladat, otthoni munka elkülönítése	Nincs.	Nincs.	Elkülönülnek a közös elemzésre vonatkozó és az önálló munkát igénylő feladatok.	Elkülöníti az otthoni feladatokat.
Önálló kutatásra ösztönzés.	Nincs.	Vannak önálló kutatómunkát igénylő, tevékenykedtető feladatok. Állásfoglalásra készíteti.	Kevés önálló kutatómunkát igénylő feladat van, de sok a kreativitást igénylő, tevékenykedtető feladat.	Vannak önálló kutatómunkát igénylő feladatokat.
Lényegkiemelés, összefoglaló táblázatok.	Dőlt betűvel kiemelve, de ez a szövegtípus nem jelentős arányú.	Vastagított betűk, ábrák vannak, de nem túl nagy számban.	Vastag betűs és dőlt betűs kiemelés, keretezés.	Vastag betűs kiemelés, satírozott, színezett háttér.

4. Tanulói aktivitás				
Irodalom	IR/1970/5.	IR/1980/5.	IR/1990/5.	IR/2000/5.
Kérdések	Nagyon kevés a kérdés, inkább feladatok találhatóak.	Sok kérdés van, köztük reprodukív is található, de inkább a gondolkodtató kérdések vannak túlsúlyban.	Az egyes leckék kérdéssorral kezdődnek, melyek egy része reprodukív (az irodalmi mű felidézését szolgálja általában), de gondolkodtató kérdések is szerepelnek.	A kérdések a feladatok között jelennek meg (általában algoritmikus rendben), éppen ezért inkább a gondolkodtató kérdések dominálnak.
Aktivizáló feladatok	A feladatok építenek a tanulói aktivitásra, azonban számos olyan található, amelyek valamilyen külsődleges szempontra vonatkoznak. A feladatok egy másik csoportja a művek nyelvének megközelítését kísérli meg: sok vonatkozik a szinonimákhoz, mondatszerkesztés szóképekhez.	Sokszínű feladatok, sokféle tevékenységet igényelnek a gyerekektől, a feladatok egy csoportja bevonja a társművészeteket is.	A feladatok, miként a kérdések is a műelemzés logikáját követik, sok a valósi tevékenységet igénylő feladat, de nagyon sok az azonos típusú feladat a különböző témakörökben.	Sokféle feladat nagy számban, a tananyag egy része a feladatokon belül helyezkedik el, s ez a kombináció hatékonynak tűnik. A feladatok a feldolgozás menetét követik, megszabnak egy értelmezési útvonalat is.
Diákok együttműködését igénylő feladatok	Nagyon kevés.	Sok van.	Van.	Sok van.
Őnálló vélemény igénylése	Nincs.	Van.	Sok van. A szerző hangsúlyt helyez erre a szempontra.	Sok van. A szerző hangsúlyt helyez erre a szempontra.

5. Design				
Irodalom	IR/1970/5.	IR/1980/50.	IR/1990/5.	IR/2000/5.
Szín	Fekete-fehér	Fekete-fehér	Fekete-fehér	Színes
Méret	19 ív, A/5, keménytáblás	33 ív, A/5 keménytáblás	15,73 ív, A/5 puhatáblás	14,3 A/5 ív puhatáblás
Tipográfia	Nagyon apró betűméret, kicsi sorköz, zsúfolt szövegtűkőr, nehezen átlátható.	Zsúfolt szövegtűkőr, mégis jobban olvasható elődjénél. Tipográfiai lehetőségeket nem használja ki.	Laza szövegtűkőr, jól elkülönülő egységek, olvasást segítő sorköz.	Kicsi betűméret, nagy alakú könyv, ezért néhol zsúfolt. Az egye startalmi egységek elkülönítése jó.
Képek	Egyszerű rajzos illusztrációk a művekhez.	Ebben főleg fényképek vannak, nem jó minőségűek, a képek használata több funkciót is betölt.	Igényesen válogatott reprodukciók, képek, több funkciót is betöltenek, de minőségük a viszonylag jó papírminőség mellett sem kielégítő.	A műveket kísérő színes, rajzos illusztrációk ízléstelenek. Ezért hiába szerepelnek magas számban a tankönyvben, céljuk, hatásuk megkérdőjelezhető. A fotók, egyéb ábrák jól kiválasztottak, sokszor érdekes tipográfiai megoldásúak.

6. Szövegezés szemléletessége				
Irodalom	IR/1970/5.	IR/1980/5.	IR/1990/5.	IR/2000/5.
Szövegezés szemléletessége: nehézségi fok, érthetőség	A tankönyvi szövegek szárazak, nem szemléletesek, egy ötödikes gyerek számára unalmas. Stílusa mai szemmel már kissé avítnak tűnik. Ennek ellenére nem használ bonyolult, hosszú összetett mondatokat, figyelembe veszi a korosztály szövegértő képességét.	A tankönyvi szövegek a korábbi könyvhöz képest érdekesebbek, szemléletesebbek, többször megszólítja a gyerekeket. Itt már megjelennek bonyolult, hosszú mondatok, de alapvetően ez a megértést még nem zavarja.	A szöveg partnernek tekinti a diákokat, folyamatos dialógusba vonja be őket. A mondatok hosszúsága itt is megfelelő, bár alkalmanként egy-egy bonyolultabb, hosszabb mondat is található. Egyébként jól olvasható, szemléletes szöveg, figyelembe veszi a megcélzott korosztályt.	A tankönyvszerzők partnernek tekintik a diákot, folyamatos dialógust folytatnak velük a tankönyv szövegében. Ez a feladatsorok összeállításában és megfogalmazásában is megjelenik. A szerzők igyekeznek szemléletesnek lenni, a gyerekek életkori sajátosságait, érdeklődését figyelembe venni. A sokszor száraz irodalomelméleti anyagot is megpróbálják a diákokhoz közel vinni, megpróbálják őket érintetté tenni a műértelmezés folyamatában. A mondatok hosszúsága, összetettsége az ötödikes diákoknak megfelelő.

A 70-es évek tankönyvi szövegei szárazak, nem szemléletesek, stílusa a mai olvasónak avítnak tűnik. Nem tudja felkelteni az érdeklődést, nem motiváló, a diákot, mint kívülállót kezeli, nem teszi az irodalom értésében, átélésében érintetté, inkább csak elmondja a megtanulandó ismereteket. Az 1980-as évek tankönyve próbál közeledni a korosztály érdeklődéséhez, és tevékenységeken és gyakorlatokon keresztül közeledni a művekhez, olyan példákat keres, amelyek közelebb vannak a diákok személyes életéhez, érdeklődéséhez. A feladatok tevékenységeket is előírnak, így a könyv megkísérli, hogy motiválja a diákokat.

1.kép: IR/1980/5

2. Hol találsz példát a *János vitéz*ben a népi meteorológiára? Milyen a különbség a népi meteorológia és a babona között?
3. Olvasd el az alábbi népdalt! Akár *János vitéz*től is hallhatunk róla. Miért? Milyen *János vitéz*éhez hasonló érzések és gondolatok születtek benne? Nézd meg a képet! A *János vitéz* 18. fejezetének mely versszakait tehetnéd a népdal mellé, a népdal helyére?

*Átal menék e temetőn,
Juta eszembe szeretőd.
Mi haszna, ha jut eszembe,
Ha eccer el van temetve.*

*Jutnak eszembe szavai,
Csordulnak elé könyveim.
Ki előmbe, ki a fűdre,
Ki bánatos kebelembe.*

*Ne hulljanak le e fűdre,
Hulljon annak kebelibe,
Hulljon annak kebelibe,
Ki ezt nekem cselekedte.*

Kallós Zoltán gyűjtése
Elmondta: Miklós Gyurkáné
Szályka Rózsa

Faragott női fejfa

226

A 90-es évek tankönyve is igyekszik tevékenykedtető feladatok sorával könnyíteni az adott irodalmi szöveg megértését. Ezek többször mechanikus, a mű tartalmát visszaidéztető kérdések, feladatok (természetesen nem kizárólag!), de a tanulhatóságot, rendszerezést elősegítik. Ebben szerepet játszik az is, hogy ebben a tankönyvben nem olvasható a mű szövege.

2.kép: IR/1990/5

Feladatok:

1. Mondjátok meg: mennyi ideig lehetett Jancsi távol a falujától! Mit tudhat az eltelt időről az olvasó?
2. Beszéljétek meg, mi a célja *János vitéz*nek az új vándorlással! Csoportonként ismételjétek át az olvasottakat!
  - a) Mi volt a célja, amikor először elindult?
  - b) Miért nem félt a zsványoktól?
  - c) Miért akart katona lenni?
  - d) Miért adott hálát, amikor a tengeri vihar után sziklára lépett?
3. Olvasatok időjárással kapcsolatos babonákat a szöveggyűjteményből!
4. Keressétek meg azokat a versszakokat, amelyek a tengeri vihar hangjait és látványát érzékeltetik! Milyen hangokat utánozó szavakat találtatok? Írjátok le a fűzetetekbe!
5. Fogalmazzátok meg a történet alapján, hogy *János vitéz* mit tart fontosnak, értékesnek!
6. Soroljátok föl, milyen csodák segítségével ér falujába *János*!
7. *János vitéz* másodszor könnyezik az elbeszélte történetben. Beszéljétek meg, miért nem használja a költő a „sír” igét, ha Jancsiról, illetve *János vitéz*ről beszél!
8. Tanuljátok meg a 17. fejezet 15–16. versszakát!

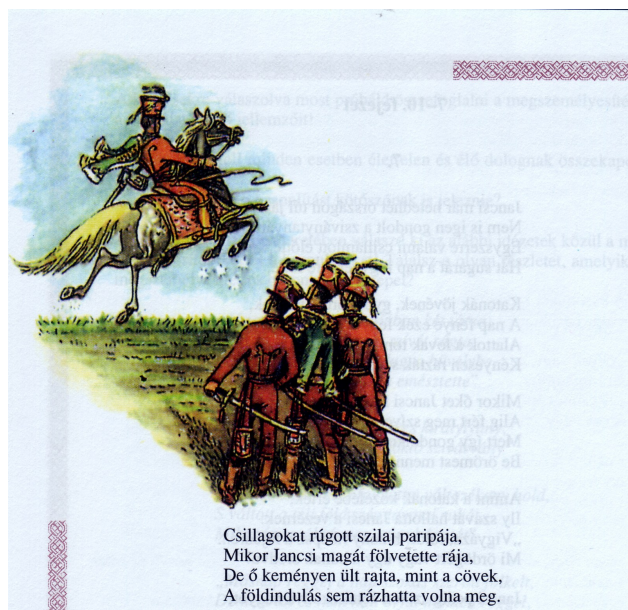
Judod-e, hogy Petőfi egykori szállásadója évtizedekkel később úgy emlékezett, hogy a költő eredetileg ott fejezte be a *János vitéz*t, ahol a fiú a kincsek elvesztése után visszatért falujába? Az emlékező szerint a költő barátai unszolására toldotta meg a művet további fejezetekkel. Van irodalomtudós, aki több adat mérlegelése alapján ezt valószínűtlennek tartja.

Olvaszátok el a szöveggyűjteményből Vahot Imre írását a *János vitéz* kiadásáról!

Fontos, és öröndetes változás, hogy a 90-es és 2000-es évek tankönyveiben a tankönyvszerzők partnernek tekintik a diákot, folyamatos dialógust folytatnak velük a tankönyv szövegében. Ez a feladatsorok összeállításában és megfogalmazásában is megjelenik. Nagyon sok a feladat, az ismeretanyag is gyakran nem külön szöveggént, hanem a feladatokba ágyazva szerepel, ez motivációs szempontból nagyon kedvező. A könyv sokszínűsége is az érdeklődés felkeltését szolgálja. A sok feladaton keresztül megvalósuló műértelmezés a gyerekeket a befogadás folyamatának részesévé teszi. A szerzők szemléletesen fogalmazznak, a gyerekek életkori sajátosságait, érdeklődését figyelembe veszik. A sokszor száraz irodalomelméleti anyagot is megpróbálják a diákokhoz közel vinni, megpróbálják őket érintetté tenni a műértelmezés folyamatában. A mondatok hosszúsága, összetettsége pl. az ötödikes diákoknak megfelelő.

A műveket kísérő színes, rajzos illusztrációk azonban a kiválasztott 2000-es évek tankönyvében ízléstelenek, ezért hiába magas a számuk a tankönyvben, céljuk, hatásuk megkérdőjelezhető. A fotók, egyéb ábrák viszont jól kiválasztottak, sokszor érdekes tipográfiai megoldásúak. A fejezet végén található „Kitekintő”-ben ajánlott irodalomlistát adnak a szerzők, a témát részletesebben megismerni akaró diákok részére.

3.kép: IR/2000/5

Csillagokat rúgott szilaj paripája,
Mikor Jancsi magát fölvetette rája,
De ő keményen ült rajta, mint a cövek,
A földindulás sem rázhatta volna meg.

Taníthatóság

TANÍTHATÓSÁG	Szaktudományi relevancia	Pedagógiai relevancia	Módszertani relevancia
IR/1970/5	3(2)*	2	2
IR/1980/5	4(3)**	4	3
IR/1990/5	4	4	4
IR/2000/5	3	3	3

* A 2-es érték mai szemmel adott érték, a 70-es évek viszonyai között legalább átlagosnak kell tartanunk a könyvet.

** A kor viszonyai között meglepően jó tankönyvnek lehet tartani - főleg elődjéhez képest -, mai szemmel inkább már csak átlagos.

Megjegyzés: az elemzés tárgya: a tankönyv egésze.

1: elégtelen, 2: gyenge, 3: átlagos, 4: jó, 5: kiváló

A 70-es évek tankönyve a hagyományos irodalom-felfogásra épít, ahol a szerző életrajza és a mű jelentése között közvetlen kapcsolatokat keres. Jóllehet tananyagfelosztása – a szokásoknak megfelelően – tematikus, irodalomszemlélete 19. századi eszményeket követ. Világirodalomból alig merít, de ideológiai szempontok miatt néhány szovjet szerzőt, és művet is beemel a tananyagba. Rendkívüli hangsúlyt fektet a fogalmazástanításra. A diákok számára sokszor ad készen átvehető metaszövegeket, melyben értelmez és elmagyaráz műveket és problémákat.

4.kép:IR/1970/5

Móra Ferenc két csalónak a történetét beszélte el. Az egyik Palkó, a kis újságos fiú, aki télen is mezitláb járt. Hiába akartak rajta segíteni használt cipőkkel: néhány nap múlva újra mezitláb didergett. Az ajándékcipőket testvéreinek vitte haza.

Olvasmányunk a másik csalóról, Pétorról szól. Pétör „főbenjáró csalárdságot” követett el: az ingyen kapott meleg tejet titokban kishúgának adta oda. Pedig ő is szívesen megitta volna, hiszen reszketett az éhségtől. Önmagát, éhes kis gyomrát csalta meg, s ezzel nagyobb hősiességet cselekedett, mint a hadvezérek.

A megható történetből megismerjük a régi gyermekek életét, Pétör iskoláját és jószívű tanítóját is. Az író meleg hangon beszél a kis hősről. Érezzük, hogy együtt érez vele nagy szegénységében, hiszen gyermekkorában ő is ilyen rongyoskás, tatárképű kisfiú volt.

Az elbeszélést az író megértő humora szövi át.

A 80-as évek tankönyve szemléletében még inkább hagyományos jellegű, de az irodalmi művek szövegéhez és a diákok értelmező tevékenységéhez való viszonya sokkal jobban megfelel már a mai elvárásoknak. A műértelmezés központjába inkább már a mű szövegét állítja. Az értelmezést segítő feladatok sokszínűsége is ezt tükrözi. Fontos erénye a könyvnek, hogy nyitott a társművészetek és a diákok felé is. Jóval korszerűbb szemléletű tankönyv, mint a 70-es évek tankönyve. A tankönyv igyekszik megfelelni az életkori sajátosságoknak, mind szövegezésében, mind külalakjában, mind az egyes témák vizsgálatakor. Tekintetbe veszi a gyerekek gondolkodásbeli lehetőségeit, ehhez igazodik a tananyag magyarázatakor.

A 90-es évektől a tankönyvek már jobban megfelel a kor tudományos követelményeinek, hiszen a szerző – mű – befogadó hármasszövegrendszeréből az utóbbi kettőre is hangsúlyt fektet. Egyrészt részletesen foglalkoznak az irodalmi művek megértéséhez szükséges kódok megismertetésével, másrészt a befogadás

aktív tényezőinek tekintik a diákokat is. A művek értelmezésekor teret engednek a többféle interpretációnak is. Hangsúlyt fektetnek az olvasóvá nevelésre is.

5.kép: IR/1990/5

Olvassátok el
Zrínyi Miklós Az idő és hírnév
című versét!

Kérdések a közös feldolgozáshoz:

1. Milyen ismétlődést vettetek észre a versben? Mit gondoltok, mi szerepe az ismétlésnek?
2. A kijelentéseken kívül milyen mondatot tartalmaz még a vers? Melyik szó segített a kívánság felismerésében?

Zrínyi Miklós költő és hadvezér volt a 17. században. Versének közep pontjában az emberi tisztesség vágya áll.

Feladatok:

1. Írjátok a füzetetekbe a maitól eltérő szóalakokat és mai változatukat!
2. Te hogyan fogalmaznád meg a második sort?
3. Meg tudnád úgy is fogalmazni, hogy a rím megmaradjon?

A törökök rabszolgáinak hajják el a fogságba esett magyarokat
– 16. századi metszet

· 138 ·

A kiválasztott 2000-es évek tankönyve szakít a hagyományos tematikai renddel, s egy poétikai rendezőelvet – műnem szerinti beosztás – követ a tankönyv felépítésében. A kor tudományos követelményeinek megfelel, bár szemléletében sok esetben konzervatívabb, mint a 90-es évek tankönyve. Kevésbé nyitott, általában egy meglehetősen zárt, sokszor algoritmikus kérdéssorral végzi az elemzést, kevesebb teret ad a tanulói értelmezési kísérleteknek.

Mindegyik, a különböző évtizedekből vizsgált tankönyv igyekszik megfelelni az életkori sajátosságoknak, mind szövegezésében, mind külalakjában, mind az egyes témák vizsgálatakor. Tekintetbe veszi a gyerekek gondolkodásbeli lehetőségeit, ehhez igazodik a tananyag magyarázatakor. Bár a 90-es évek tankönyve az előző tankönyvhöz képest kevésbé épít azokra a tevékenységformákra, melyek az ötödikes korosztályt jellemzik, kevésbé használja ki a gyerekek aktivitását, a közösen végzett tevékenység pedagógiai lehetőségeit.

A tankönyvek strukturáltsága, koherenciája a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő, a tankönyvek a tudományos ismereteket a diákok életkorának megfelelő mennyiségben, mértékben és hangvételben tárgyalják. A műelemzéskor határozottan építenek a tanulói aktivitásra és a tanulók közötti együttműködésre. A diákok így érintetté válnak, részesei lesznek a műértelmezés folyamatának.

A differenciális szemlélet nem jelenik meg egyik tankönyvben sem, ahogy a kontroverzív és multiperspektívikus szemlélet is csak elszórtan. A problémamegoldásra, problémaérzékenységre nevelés csak részlegesen érhető tetten. Az önálló ismeretszerzést támogató feladatok a 80-as évektől jellemzőek.

Az ismeretanyag mennyisége és tartalma

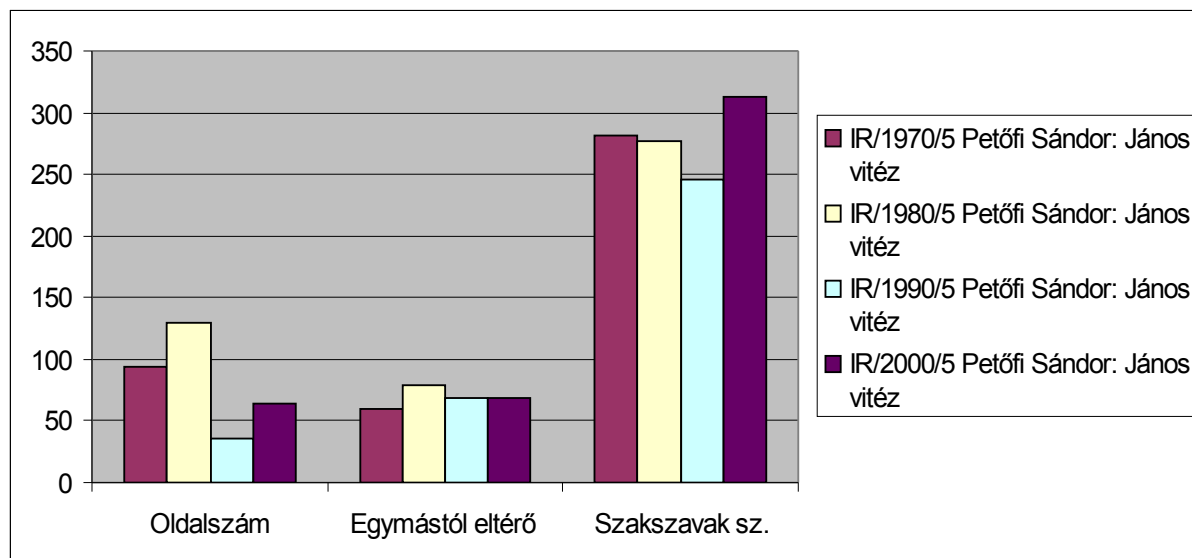
Petőfi Sándor: János vitéz	Oldalszám	Egymástól eltérő szakszavak száma	Szakszavak sz.	Idegen sz. sz.
IR/1970/5	94	59	281	1
IR/1980/5	130	79	277	1
IR/1990/5	36	69	246	4
IR/2000/5	64	68	313	3

Petőfi Sándor: János vitéz	Évszám	Földr. név	Szem.név	Egyéb
IR/1970/5	8	4	6	**
IR/1980/5	17	33	30	***
IR/1990/5	13	7	19	****
IR/2000/5	1	4	26	

** A mű szövegét 106 szómagyarázattal egészíti ki, mely idegen szavakra, régies kifejezésekre, tájnyelvi szavakra vonatkozik.

*** A fejezetben található műveket 64 szómagyarázattal egészíti ki, mely idegen szavakra, régies kifejezésekre, tájnyelvi szavakra vonatkozik.

**** Ez az egyetlen fejezet, mely nem tartalmazza magát a művet, ezért ilyen rövid fejezet a többihez képest!

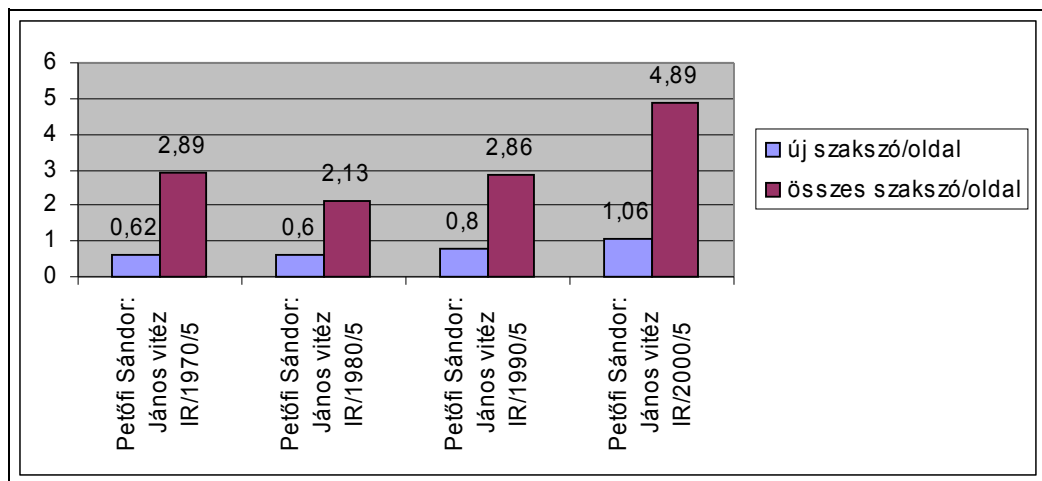
Azért választottam a János vitéz című fejezetet, mert a jelenlegi irodalomtanítási kánonban megkerülhetetlen mű, ugyanakkor fontos szempont, hogy egységet képez

a mese, a vers és a "felnőtt irodalom" között. Az ötödikes tankönyvek állandó alappillére, így az összehasonlítás szempontjából jó választás.

A legkevesebb ismeretelemet a 70-es évek könyvfejezete használja, a 90-es, 2000-es években kb. 20-25%-al több jelenik meg. A 80-as évek könyvfejezetében megjelenő magas számnak (160) az oka, hogy itt a tankönyv egy átfogó Petőfi Sándor pályaképet is bemutat. Ez a többi könyvben így nem jelenik meg. Az ismeretelemek ilyen meghatározása esetén (szakszó+évszám+személynév+földrajzi név) az irodalomkönyvekben főleg a költői pályaképek és irodalomtörténeti korszakok bemutatásakor jelenik meg. Ha csak az irodalomhoz kapcsolható szakszavakat vizsgáljuk látható, hogy ez a szám és arány jóval kiegyensúlyozottabb a különböző tankönyvekben. E szempont a meghatározóbb egyébként az irodalomkönyvek vizsgálatakor.

A szakszavak az irodalomban is – a nyelvtanhoz hasonlóan – speciális jellegűek, ugyanis egy részük a hétköznapiakban is használt kifejezés, mégis az irodalomban szakszónak tekintjük (pl. vers, költemény, elbeszélés, leírás, stb.) Az új szakszavak oldalankénti sűrűsége a 2000-es évek tankönyvét kivéve nem éri el az 1 szó/oldalt, ez nagyon jó aránynak tekinthető. A 70-es, 80-as években pedig 0,6/oldal volt az érték, ez vállalható arány. **A 90-es, 2000-es években emelkedett ez a szám, de a 1 új szakszó/oldal elfogadható még ebben a korosztályban.** Ezek ismétlődése oldalanként 2-3 közötti értéket éri el, ez szintén elfogadható érték. A 2000-es évek könyvében éri el majdnem az oldalankénti 5 szakszót.

2. ábra Az új- és az összes szakszó oldalankénti száma

Idegen szavakat gyakorlatilag a szerzők nem használnak, egy-két olyan idegen eredetű szakszó (mint pl. metafora) jelenik meg, melynek nincs is másik magyar megfelelője. A szerzők ebben a vonatkozásban nagyon visszafogottak, mértéktartóak, ebben nem különböznek a tankönyvsorozatok, illetve fejezetek.

A fogalommagyarázatok tekintetében mind a négy tankönyvsorozat (fejezet) hasonló módon jár el. Egy-egy új fogalom bevezetése általában a mű cselekményében való továbblépéssel kapcsolódik össze. Ebben lényeges különbség a vizsgált fejezetekben nincs. Definíciókkal, induktív, illetve deduktív magyarázatokkal mindegyik tankönyv él. Szemben a nyelvtan tankönyvekkel nagyon

fontos és pozitív sajátossága az irodalom tankönyvi szövegeknek, hogy e magyarázatok valamilyen módon mindig a mű világához kapcsolódnak, így az elmélet is mindig élményszerű úton közelíthető meg, ami a tanulhatóság és a megértés szempontjából is rendkívül fontos. Ez nagyban segíti a diák számára a továbbgondolhatóságot, az önálló vélemény kialakítására vonatkozó nem egyszerűen csak lehetőséget, hanem igényt. Ebből a szempontból megállapítható, hogy a 80-as évek tankönyveitől kezdve a tankönyvek igyekeznek a diákok kreativitását, gondolataikat, véleményeiket felhasználni, de még a hetvenes évek könyve is tett erre kísérletet, csak az sajnos megragadt az élethelyzetek magyarázatánál.

Illusztrációk

Illusztrációk	Szöveg	Ábra, séma, képlet	Kép, rajz	Térkép	Összes
Irodalom	db	db	db	db	db
IR/1970/5	1	0	18	0	19
IR/1980/5	14	10	29	1	54
IR/1990/5	10	2	4	0	16
IR/2000/5	23	0	23	0	46

Mind a négy tankönyv megegyezik abban, hogy a használt illusztrációk általában nem bonyolultak, az 5. osztályos diákok életkori sajátosságait figyelembe veszik. A fotók és a rajzok is olyan információkat tartalmaznak, amelyek a diákok számára könnyen befogadhatók. Általában az irodalomtankönyvek **az illusztrációk** hatékony alkalmazását nem tekinti elődleges feladatuknak, leginkább **mint külsőséget, a tankönyv esztétikai megjelenését meghatározó eszközként használják.**

6. kép: IR/1970/5

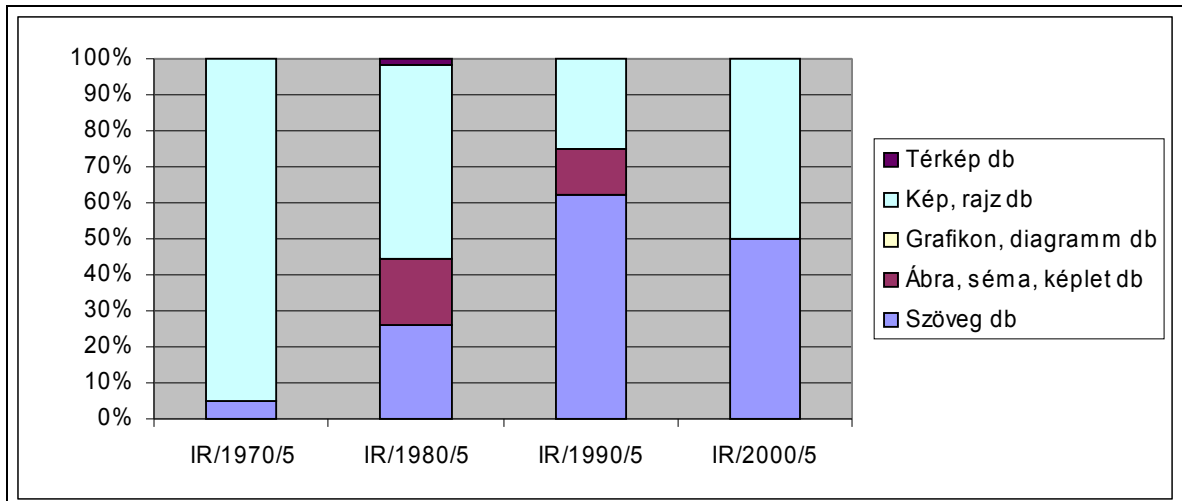
7. Kisült, hogy korántsem tréfaság a beszéd,
Jancsi gazdájának majd elvette eszét;
Jancsi gazdája bög, mint aki megböszült:
„Vasvillát, vasvillát!... hadd szúrjam keresztül!

Ebből a szempontból még leginkább a 80-as évek tankönyve emelkedik ki, mert ott sokféle típusban, a pedagógiai szempontokat is figyelembe véve használták ezt a lehetőséget.

Az irodalomtankönyvekben az illusztrációk általában motiváló funkciót próbálnak betölteni, ennek ellenére a tankönyvek nagy része nem is színes, a vizuális megjelenítés minősége sokszor áldozatul esik a tankönyvek áralkulációjának. Emellett fontos az is, hogy a mai diákok számára az irodalom tankönyvek

meglehetősen ingerszegénynek tűnnek. Egész életüket átszövi a vizualitás, a képek óriási özöne, az azonnali, párhuzamos összevetés lehetősége, a multimédiás eszközök, internet adta lehetőségek használata. Ehhez képest az irodalom tankönyvek ezt a „csatát „eleve elveszítettnek tekintik”, egy-két kivételtől eltekintve ezt a szempontot nem is használják fel a könnyebb és jobb tanulhatóság érdekében. Talán éppen ezért nem meglepő, hogy éppen a 80-as évek tankönyvében érvényesülnek legjobban ezek a szempontok.

3. ábra A különböző vizuális eszközök megjelenésének aránya az egyes tankönyvekben

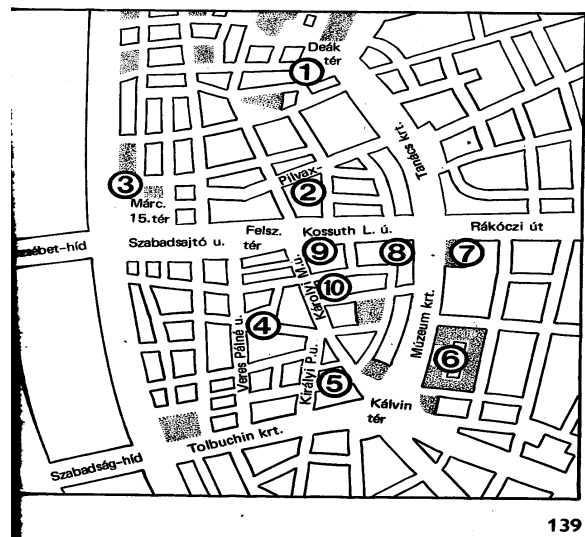

Az ábrából jól látszik, hogy az illusztrációk típusukat tekintve leginkább példaszövegek vagy képek, rajzok. A 70-es években pedig túlnyomóan csak rajzok. A grafikon, diagram, térkép nem nagyon kedvelt típus az irodalomkönyvekben (a legtöbb ebből a típusból a 80-as évek könyvében jelent meg), pedig a tanulhatóságot ezek az illusztráció típusok nagyon elősegítik. Valószínűleg a szerzők és kiadók úgy gondolják, hogy ezek a típusok nem valók irodalom könyvekbe. Ebből a szempontból érdemes megnézni a 80-as évek könyvét!

Irodalmi séta

Petőfi Sándor életének fontos színtere volt Buda és Pest. Te is végig az utcákat, amelyeken valaha a költő járt, s közben nézd meg azokat az épületeket, amelyekben élt vagy megfordult! Olvasd yelmesen — le is jegyezheted — az emléktáblák szövegét! Indulj a *Deák Ferenc* térről!

7. kép: IR/1980/5

Kérdések

Szemben a nyelvtan tankönyvekben található kevés kérdéssel és feladattal, az irodalomtankönyvekben nagyszámú kérdés és feladat található, hiszen a művek értelmezése, az alkotók megismerése ezeken keresztül történik. A **70-es évek** tankönyvének János vitéz fejezetében a rögzítést és elmélyítést szolgáló feladatok általában a mű tartalmára vonatkoznak, az alkalmazást segítő feladatok pedig a stílári, fogalmazást segítő feladatok. Leginkább **az értelmezésre, véleménynyilvánításra vonatkozó feladatok hiányoznak**. A 80-as évektől kezdve a tankönyvi feladatok és kérdések megpróbálják egységesen és koherensen szolgálni az elemzést, nem lehet éles szakadékot vonni a tartalmi és a formai eszközök elsajátítása között. A 80-as évek tankönyvi fejezetének különleges pozitívuma, hogy nyit a társművészetek irányába, s nagyon sok olyan feladatot használ, amely a művészetek közötti kapcsolatokra épít. A 90-es évek tankönyvének fejezetében nagyon sok a mű tartalmát felidéző kérdés (a már korábban említett okok miatt), egyébként a szerző igyekszik a különböző feladattípusok között arányt tartani. A **2000-es tankönyvi fejezet** specialitása, hogy ahogy halad előre a mű feldolgozásában, **egyre több a kreativitást igénylő feladat, egyre összetettebbé, érdekesebbé, a gyerekek intellektuális érdeklődését felkeltők lesznek a feladatok, egyre nő a problémamegoldó feladatok száma is**. Érdekessége még, hogy szemben a korábbi könyvekkel, nem azonos szerkezetben ismétlődnek az egyes fejezetek feladatai, s nem azonosak a feladattípusok sem. (Sajnos ebben a tankönyvben sem egyenlő színvonalúak a feladatok, sokszor teljesen indokolatlan, töltelék feladatok is találhatók.)

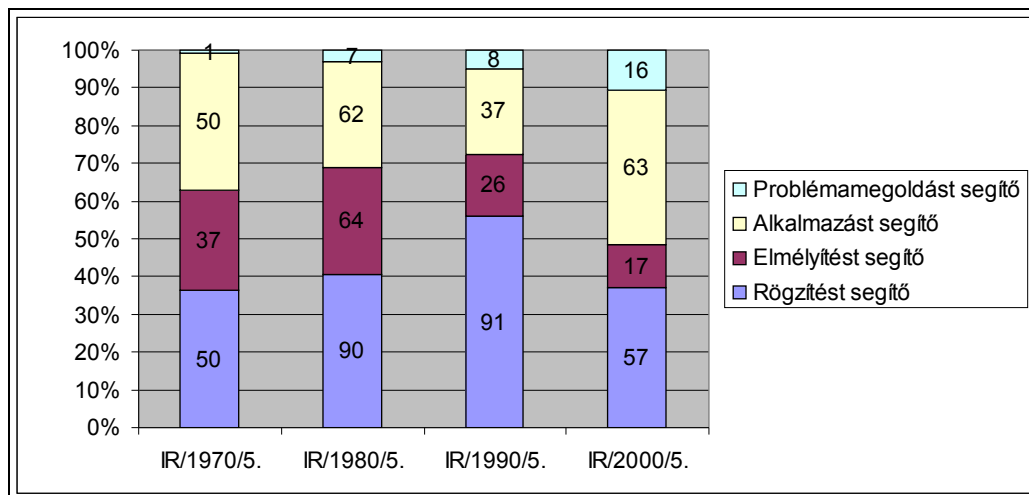
A 70-es évek tankönyvi fejezetében az alkalmazást és rögzítést szolgáló feladatok aránya azonos (kb. 35-35%) az elmélyítést szolgáló feladatok aránya kb. 30%. E három kérdés és feladattípus vonatkozásában egyensúlyt próbál tartani. Pedagógiai funkciójuk azonban megkérdőjelezhető. Problémamegoldó kérdés egyetlen egy volt csak, ezért gyakorlatilag elmondható, hogy ezzel a feladattípussal nem él. Bár arányában lényegesen nem tér el a 80-as évek tankönyvfejezete a 70-es évektől (a rögzítést szolgáló feladatok aránya itt azért magasabb kb. 40%), de a feladatok tartalma, változatossága, összetettsége, érdekessége összehasonlíthatatlanul jobb, sokkal korszerűbb szemléletű és a diákok számára élvezetesebb, érdekesebb. (A kérdések és feladatok száma ennél a könyvnél lényegesen magasabb a többinél, de ennek oka, hogy ebben a fejezetben teljes költői pályaképet is ismertet.)

A 90-es évek tankönyve tartalmazza a legtöbb rögzítést segítő feladatot (számuk meghaladja az 55%-ot), itt található arányában a legkevesebb alkalmazást és elmélyítést szolgáló feladat és kérdés. Lehet, hogy ennek az is oka, hogy ebben a tankönyvi fejezetben hiányzik egyedül a mű szövege, s ezért a kérdések jó része a mű felidézését is szolgálja. A 2000-es évek tankönyve az egyetlen, melyben az alkalmazást és a problémamegoldást szolgáló kérdések, és feladatok aránya meghaladja az 50%-ot. Ez a tankönyv(fejezetnek) rendkívül korszerű és pozitív sajátossága. Ráadásul a feladatok többsége érdekes, kreatív, intellektuálisan izgalmas, arra készíti a gyereket, hogy önállóan gondolkodjon, véleményt formáljon, részese legyen tevékenyen az elemzésnek. A vizsgált négy tankönyvi fejezet közül a kérdések és feladatok szempontjából messze ez a legkorszerűbb szemléletű.

Ebben a tekintetben a 70-es évek könyvének fejezete tér el alapvetően a többitől, mert itt nagyon egyszerű, sokszor az irodalomhoz alig kapcsolható, nagyon gyakran „alibi” feladatok vannak. Ennek oka nem az, hogy az adott korosztály sajátosságaihoz akar igazodni a feladatok nehézségével kapcsolatban, hanem sokkal inkább e mögött egy nagyon leegyszerűsített irodalomkép közvetítésének

szándéka áll. A többi tankönyv feladatai érdekesek, nehézségi szintjük különböző, az egyszerűtől egészen az összetett, sok szempontot összekapcsoló feladatig. Ez leginkább a 2000-es tankönyvre jellemző.

4. ábra: Feladattípusok aránya az egyes tankönyvekben

Összegzés

Az irodalom tankönyvek az elmúlt bő három évtizedben óriási változáson mentek keresztül, ebben nagy szerepet játszott az is, hogy a kilencvenes évektől kezdődően kialakult a szabad tankönyvpiac, s ez a helyzet versenyre készítette a kiadókat is. Értelemszerűen tőlünk (s nem csak időben) legtávolabb a **70-es évek könyve** áll. Pedagógiájában, irodalom felfogásában egyaránt. Mégsem lehet csak negatívan írni róla, mert számos fontos szempontnak igyekezett az akkori lehetőségeken belül megfelelni. Mai szemmel leginkább a tankönyvi szövegek korosztályhoz való igazítása, **az ismeretek átadásában való mértékletessége** tűnik ki.

A 80-as évek tankönyve a részletes elemzés során számos meglepetéssel szolgált. Bár még hasonlóan a 70-es évek könyvéhez hordozott magán ideológiai ballasztokat, **szerkezetében, pedagógiai, didaktikai elveiben, irodalomhoz való viszonyulásában a kor lehetőségeihez mérten sokat javult elődjéhez képest.**

A 90-es, 2000-es évek tankönyvei **irodalom felfogásukban, irodalmi művek értelmezéséhez való viszonyulásukban rengeteget korszerűsödtek.** A legnagyobb bizonytalanságot azonban itt is tantárgyfilozófiai kérdések megoldatlansága jelenti. Ezek közül a legfontosabb kérdés, hogy mit és hogyan tanítsunk irodalomból a 10-14 éves korosztálynak. A kiadók, szerzők megpróbálnak újítani, igazodni a piac igényeihez, de az **alapvető évtizedes tantárgypedagógiai hagyományokat, kánont nem gondolják gyökeresen újra.** Ebben nyilván közrejátszik az elmúlt másfél évtized tantervi, tartalmi szabályozási vitáinak felemássága is.

Ahhoz, hogy az irodalomtanítás gyökeresen megváltozzon és az olvasástanítás, az olvasás megszerettetése, az élményszerzés irányába változzon, újra át kell gondolni ebben a folyamatban a tankönyvek helyét. Mi a funkciójuk? Milyen kánont adjanak át? Milyen műértelmezési technikákat közvetítsenek? Egyáltalán, mire való

irodalomórán a tankönyv? Ezek mind olyan kérdések, melyekre a szakmának választ kellene adnia. Az elmúlt másfél évtized eseményei ezt a tisztázó folyamatot nem segítették elő. Ezért állhat elő az a helyzet, hogy egy-két ponton meglepve látjuk, hogy a 80-as évek tankönyve mennyi kezdeményezést indított el az irodalomtanítás megváltoztatásában. Ennek ellenére azt megállapíthatjuk, hogy a rendszerváltás utáni időszak jót tett a magyar irodalom tankönyvek fejlődésének, korszerűsödésének. Az már más kérdés, hogy ez a fejlődés elég dinamikus volt-e? A mai tankönyvpiac termékeit látva (egy-két pozitív kivételtől eltekintve) azt kell válaszolnunk, hogy nem.